

ИЗМЕРЕНИЯ НА БЕДНОСТТА В СЕВЕРОЗАПАДНИЯ РАЙОН НА ПЛАНИРАНЕ

Доц. д-р Анастасия Марчева,
катедра „Стратегическо планиране”, СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Докт. Таня Николова, катедра „Стратегическо планиране”,
СА „Д. А. Ценов” – Свищов

***Резюме:** Северозападният район за планиране се характеризира с извънредно ниски социално-икономически показатели на развитие и висока уязвимост по отношение на националните и глобални предизвикателства. Според официалните статистически данни на НСИ и ЕВРОСТАТ районът е на първо място по бедност не само в рамките на страната, а и в Европейския съюз. В публикуваната през 2008 г. класация по степен на уязвимост на 267 региона в ЕС Северозападният район на планиране заема първо място с комплексен индекс на уязвимост 100.*

***Ключови думи:** Северозападен район, бедност, измерения на бедността.*

1. Феномен ли е на бедността

Тематиката за бедността е тясно свързана с основните постановки от редица международни и национални документи, като:

- Глобални цели на хилядолетието за развитие. Цел 1. Преодоляване на крайната бедност и глада (приети от 189 страни-членки на ООН през 2000 г.); Цели на хилядолетието за развитие до 2015 г. (декларация, подписана от 189 страни в началото на 21 век): Преодоляване на крайната бедност и глада;

- Основни принципи на Глобалния договор на ООН: Права на човека: 1. Зачитане и подкрепа за опазването правата на човека. Подкрепа за превантивните подходи в опазването на околната среда.

- Цели на хилядолетието за България. Цел 1: Намаляване наполовина на крайната бедност и недохранването (Намаляване на бедността и Намаляване на безработицата);

- Зелена книга на ЕК „Към адекватни устойчиви и сигурни европейски пенсионни системи”;

- Европейска платформа срещу бедността и социалното изключване;

- „Европа 2020: Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж”;

- Тематични цели, одобрени с РМС 328/25.04.2012 г. Образование, заетост, социално включване и здравеопазване за приобщаващ растеж; Насърчаване на устойчивата и качествена заетост и подкрепа за мобилността на работната сила; Насърчаване на социалното приобщаване и борба с бедността и дискриминацията

- Мерки за борба с безработицата на ЕК.

Насоки за измерения на бедността и социалното изключване се откриват в следните дефиниции:

- Дефиниция на Съвета на ЕС, Решение 85/5/ЕЕС (1984): „... бедни са тези лица, семейства и групи, които ресурси (материални, културни, социални) са толкова ограничени, че ги изключват от минимално приемливия начин на живот в държавите-членки, в които живеят”

- Дефиниция в Съвместен доклад за социално включване (2004): „Приема се, че хората живеят в бедност, ако техният доход и ресурси са толкова неадекватни, че ги възпрепятстват от възможността да имат жизнен стандарт, считан за приемлив в обществото, в което те живеят. Поради бедността им те могат да изпитват множествена уязвимост поради безработица, ниски доходи, лоши жилищни условия, неадекватни здравни грижи и бариери пред ученето през целия живот, културата, спорта и почивката. Те често са изключени и маргинализирани от участие в дейности (икономически, социални, културни), които са норма за другите хора и техният достъп до фундаментални права може да бъде ограничен.”

- Дефиниция на Банък, Г., Бакстър, Р., Дейвис, Е. от Световен речник по икономикс: “Poverty – бедност – положение, в което се намират онези членове на обществото, чиито материални нужди са най-зле задоволени. Бедността може да се определи по някакъв абсолютен показател (да речем броя на хората, които не могат да си позволят повече от два чифта обувки), или чрез относителен измерител (примерно броя на най бедните 10 на сто от домакинствата). И в двата случая това неизбежно е твърде условна мярка за определяне. Бедността съществува не само защото доходите са ниски, но и поради факта, нуждите на някои домакинства с ниски доходи са големи... границите на бедността - избраното равнище на доходи, под което хората се смятат за бедняци – ще се различава за различните домакинства. В Обединеното кралство границата на бедността е установена на равнището на минимума, който държавата отпуска като социална помощ. Критериите за измерване на бедността обикновено наблягат или

върху броя на хората, чиито доходи са под приетата граница на бедността или върху разликата между общите доходи на тези хора и границата на бедността.

- В Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчване на социалното включване 2020 (2013 г.) е записано: „Бедността и социалното изключване са сложни явления с множество проявления. Те засягат не само доходите и материалното състояние на хората, но и възможностите им активно да участват в обществото.”

Бедността и социалното изключване засилват своето хоризонтално и вертикално разпространяване още по-осезаемо след световната финансова криза. Последствията са към уязвимите групи: лицата в нетрудоспособна възраст: деца, възрастни хора; семействата с деца: самотни родители, многодетни семейства; отдалечени от пазара на труда в трудоспособна възраст – икономически неактивни, младежи, продължително безработни, лица на социално подпомагане, лица без или с ниско образование и квалификация, лица с остарели знания и умения, неграмотни или ниско грамотни лица; роми; хората с увреждания; жените - безработни, възрастни жени; други.

В секторните политики почти винаги присъства темата за бедността и възможните мерки за преодоляването ѝ. Недостатък е отсъствието на регионалната целенасоченост на мерките, които правителството предлага за справяне с бедността, с което значително се намалява ефективността и възможността за получаване на добавена стойност при реализирането.

2. Измерения на бедността

Бедността има своя картография. В таблица 1 са предоставени данни за регионалното измерение на бедността в България и Северо-западния район на основата на отворения метод за координация, включващ: [OV-1] Линия на бедност (лева); [OV-2] Неравенство в разпределението на дохода; [OV-C11] Относителен дял на бедните преди социалните трансфери; [SI-C6] Относителен дял на бедните преди социалните трансфери (с включени пенсии); [SI-P8] Процент от населението живеещо с материални лишения; [LVHL11] Лица живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност; [PEPS01] Комбиниран индикатор Население в риск от бедност или социално изключване.

Таблица 1. Индикатори за бедност и социално изключване по области

Индикатори за бедност и социално изключване по области (Отворен метод за координация)	Година на провеждане на изследването (референтна година на доход)	Видин	Враца	Ловеч	Монтана	Плевен	СЗР	България	Разлика между СЗР и България
[OV-1] Линия на бедност (лева)	2008 (2007)	1477	2215	2581	2307	2322	2092	2548	-45
	2014 (2013)	2949	3263	2674	2861	4005	3328	3885	-55
[OV-2] Неравенство в разпределението на дохода (Отношение между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от домакинствата)	2008 (2007)	6,1*	7,2	6,5	16,7*	5,5	7,7	21,4	-13,
	2014 (2013)	9,8*	8,6	4,9	7,1*	4,2	6,0	21,8	-15,
[SI-C2] Неравенство в разпределението на дохода (Коефициент на Джини)	2008 (2007)	29,3	36,2	35,1	48,2	33,6	38,3	35,9	2,4
	2014 (2013)	41,5	39,5	30,1	32,0	25,8	33,8	35,4	-1,6
[OV-C11] Относителен дял на бедните преди социалните трансфери	2008 (2007)	40,0	53,2	41,9	38,7	47,5	44,4	42,4	2,0
	2014 (2013)	46,2	60,4	47,9	50,5	44,1	50,1	46,8	3,3
[SI-C6] Относителен дял на бедните преди социалните трансфери (с включени пенсии)	2008 (2007)	34,6	32,1	28,8	31,7	29,9	30,9	27,1	3,8
	2014 (2013)	33,8	26,6	25,0	25,3	22,6	27,3	27,3	0,0
[SI-P8] Процент от населението живеещо с материални лишения	2008 (2007)	44,0	43,9	39,5	19,3	35,0	46,2	41,2	5,0
	2014 (2013)	38,4	42,7	55,3	19,8	29,3	36,0	33,1	2,9
[LVHL11] Лица живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност	2008 (2007)	15,4	17,6	10,2	19,4	7,8		7,7	-
	2014 (2013)	36,0	14,4	20,4	15,0	5,7		11,2	-
[PEPS01] Комбиниран индикатор** Население в риск от бедност или социално изключване	2008 (2007)	46,9	47,2	45,1	35,3	41,0	50,5	44,8	5,7
	2014 (2013)	48,5	46,6	56,8	29,9	33,4	42,4	40,1	2,3

* С по-малка стохастична точност, поради недостатъчен брой случаи.

** Индикаторът включва три показателя: риск от бедност; нисък интензитет на икономическа активност; материални лишения.

Източник: НСИ, SILC_2_raion.xls; SILC_3_obl.xls.

Измерения на бедността могат да бъдат открити в структурата на общия доход на домакинствата и на лице от населението. Основните източници са представена в табл. 2.

Таблица 2. Структура на общия доход средно на домакинство и на лице по източници през 2014 г. (%)

	Общ доход											Изтеглени спестявания	Заеми и кредити	
	общо	работна заплата	извън работната заплата	от самостоятелна заетост	от собственост	обезщетения на безработица	пенсии	семејни добавки за деца	други социални помощи	регулярни трансфери от други домакинства	приходи от продажби			други приходи
България	95,9	52,0	3,3	7,2	0,8	0,5	24,8	0,9	2,2	1,0	0,6	2,7	2,9	1,2
СЗР	96,0	44,8	4,1	7,1	0,4	0,8	27,1	1,4	5,5	1,4	0,9	2,5	2,8	1,2
Видин	99,6	46,9	0,1	4,7	0,1	1,3	32,9	0,8	9,3		1,1	2,5	0,4	
Враца	97,0	45,5	6,1	3,7	0,1	0,7	31,5	0,8	2,5	3,4	0,5	2,2	1,8	1,2
Ловеч	98,0	55,1	3,8	6,2	0,1	0,0	28,2	1,5	0,6	0,1	0,7	1,7	1,8	0,2
Монтана	98,1	36,6	3,7	11,5	0,1	0,7	24,4	2,1	16,8	0,1	0,8	1,4	1,1	0,8
Плевен	92,5	43,9	4,4	8,0	1,1	0,9	23,5	1,5	2,8	1,7	1,2	3,4	5,4	2,1

Източник: НСИ.

Делът на работната заплата в общия доход в СЗР варира между 36,6% (Монтана) и 55,08% (Ловеч), при среден размер за страната 52,02%. Най-висок е делът на доходите извън работната заплата във Враца (6,12%), който е почти два пъти по-голям от размера за страната. Най-ниска е стойността във Видин – едва 0,13%. Доходите от самостоятелна заетост са най-високи в Монтана (11,49%) и Плевен (8,04%). Най-високи доходи от собственост се получават в Плевен, а най-ниски във Видин. Делът на обезщетенията за безработица е по-висок от средната за страната стойност, с изключение на област Ловеч (едва 0,04%). Този дял достига 1,32% във Видин. Пенсиите са вторият по размер източник, формиращ общия доход. Делът е по-висок или близък до средната за страната стойност (Видин – 32,88%, Плевен – 23,45%, 24,75% – България). Социалните помощи са трети по своя размер елемент, формиращ общия доход. Размерът на другите социални помощи варира между 16,8% в Монтана и 0,57 в Ловеч). Най-голям е делът на изтеглените спестявания в Плевен (5,43%), а също и

на изтеглените заеми (2,08%), стойности превишаващи почти два пъти средните за страната.

Универсални стратегически решения за намаляване на бедността не съществуват. Всеки един регион е необходимо да разработи свои специфични мерки за преодоляване на бедността и социалното изключване. Изборът на приоритети се определя от характеристиките на района (икономически, социални, политически, структурни, демографски, културни) и разполагаемите ресурси.

1. Големите различия в картографията на бедността в България и открояването на Северозападния район, като най-беден район в страната и ЕС, изисква активната намеса на държавата при реализиране на политиките в областта на бедността и социалното включване. Генерализирането на проблемите, свързани с бедността на регионално ниво, най-често води до неефективни решения и резултати.

2. Разработваните и прилагани програми и мерки, съобразени с хоризонталните принципи: „Равенство между половете и превенция на дискриминацията“; „Партньорство и овластяване“ и „Устойчиво развитие“, могат да бъдат ефективни в борбата с бедността, ако ресурсите под формата на директни целеви субсидии са насочени към най-бедните и слабо развити региони и уязвими групи.

3. Обединяване на усилията в действията на основните субекти в борбата с бедността – държава, гражданско общество и бизнес.

ЛИТЕРАТУРА

1. Регионален план за развитие на Северозападен район за планиране за периода 2014-2020 г.
2. Бедността в България. Образованието и заетостта като фактори за доходите и неравенството. Институт за пазарна икономика, 2016. http://www.bednostbg.info/var/docs/reports/Bednost_bg_16_IME.pdf.
3. Regions 2020. An Assessment of Future Challenges for EU Regions. Commission Staff Working Document, 2008
4. Poverty and Social Exclusion. Report. Special Eurobarometer 355. EC, Brussel, 2010. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_355_en.pdf
5. <http://www.bednostbg.info>